DISCURS

DE

D. VICTOR BALAGUER

PRONUNCIAT EN VALENCIA ALS 29 DE JULIOL DE 1880, AB MOTIU DELS JOCHS FLORALS QUE CELEBRA LO RAT PENAT, SOCIETAT DE AMADORS DE LAS GLORIAS DE VALENCIA Y SON ANTICH REALME.

SENYORS:

VINCH, per benevolensa vostra y ab honra inmerescuda, á ocupar la sede que la mort implacable deixá vácua al emportarsen á Vicens Boix, y faltaria á mon deber si, lo primer de tot, ans que tot y sobre tot, no m' afanyés á consagrar un tribut y una recordansa á qui tant amareu vosaltres, á qui jo tant amí, á qui Valencia tota recorda com á un de sos fills mes preuhats y mes ilustres.

Jo sé bé, per lo demés, que al cumplir aquest deber per mí sagrat, vinch á satisfer també un de vostres mes cars desitjs y á correspóndre á un de vostres sentiments mes

íntims. La millor manera de demostrarvos ma gratitut per l' honra que 'm dispensau y per l' hospitalitat fraternal y simpática que m' oferiu, es la de recordar á Valencia un de sos varons mes nobles; á eixa jovenalla entusiasta que s' agropa sots lo penó del *Rat Penat* un de sos mestres; á la literatura llemosina una de sas glorias; á la patria ibérica un de sos homens. D' eixa manera també evito los mots de cumpliment y d' estudiada modestia que venen á ser lo tema obligat d' aytals discursos, mots que, per lo mateix que son fills de l' imposició, no ho son del cor, donant per resultat una situació difícil: pel que parla, perque la costum, mes que no vulga, l' obliga á ser modest; pel que respon ó escolta, perque l' urbanitat, mes que no vulga també, l' imposa 'l ser atent. A fí donchs d' evitar aqueix instant, si per vosaltres difícil, delicat per mí, ¿quina frase millor per comensar, ni quin medi mes propi á cautivar vostra atenció, móure vostres sentiments y apoderarme de vostre esperit, que 'l de dirvos: «Tant m' heu obligat, que á lley d' agrahit, vull lo primer de tot parlarvos d' En Vicens Boix?»

¡En Vicens Boix! ¡Ay! Vosaltres no sabeu, no podeu pas saber l' impressió qu' est nom me causa. Lo coneguí per primera volta enllá, pels anys de 1845, fa un sigle, quant molts de vosaltres no erau nats encara. Acabava jo d' arribar á la ciutat del Turia, que vol dir la ciutat de las flors y de la poesia, y arribava jove, poch menys qu' errant y vagadiu, poch menys que malalt y visionari, ab mes caudal d' ilusions certament que de realitats, y ab horizonts devant meu que sols podian deixar de ser obscurs y tempestuosos á forsa de véurels jo assossegats y placévols.

A ningú coneixia jo en Valencia ni poguí creurer jamay que ningú 'm coneixés á mí. ¡Quina donchs no havia d' esser ma sorpresa al rébre uns versos d' En Vicens Boix, los primers que en ma vida 'm dedicaren, y que d' allavors, com recort sagrat y com reliquia santa, he conservat ab los documents de familia, á travers de tots los dols

y de totas las alternacions de ma moguda vida. Encara ressonan á mas orellas aquells versos armoniosos:

Muy bien venido á la ciudad hermosa
que reclinada del ameno Turia
en la márjen feliz, levanta al cielo
su frente de oro, celestial y pura.
Báñanla en torno las suaves brisas
de jardines sin fin, y entre la bruma
del mar tranquilo que sus plantas besa,
Diosa de Hesperia el mundo la saluda!

. . . . . .

Si el pálido fulgor de luengo llanto
que allá bañaba tu modesta cuna,
viene á bañar tambien tu jóven frente
en la antigua ciudad que baña el Turia,
recuerda al ménos que su cielo es bello,
sencilla su amistad sin sombra alguna,
y que si flores hoy á tí te ofrece,
si en su nombre otro bardo te saluda,
es que Valencia por antiguos lazos
unida en otra edad á Cataluña,
de recuerdos y glorias es el templo
de la amistad y del amor la cuna.

Eixos versos nos feren germans, y comensá donchs nostra amistat per ahont las demés acaban, sens que jamay vingués lo mes petit nuvol á enterbolir lo cel de nostra fraternal amistansa. Confosos dins del mateix pensament y de las mateixas aspiracions, obehiam á la mateixa idea, eram apóstols de la mateixa religió y soldats de la mateixa causa. Se confonian fins los noms nostres, que Deu nos havia dat inicials idénticas, sent aixó causa de que alguna volta, ab honra gran per mí, se creguessen suas mas pobres poesias.

Y al nom d' En Vicens Boix va unit en mas memorias un altre, no meny ben volgut de la patria, ni menys estimat de las lletras, ni per mi de menys dolsa recordansa: lo d' En Geroni Borao. Era Borao aragonés, com Boix valenciá, com jo catalá, es á dir, ab amor ferm á son país, y volguí Deu també que 'ls tres fossem cronistas de la co-

rona d' Aragó: Boix de Valencia, de Zaragossa Borao, y jo de Barcelona.

Cert jorn, en circunstancias críticas per la patria, nos trovarem junts, moguts per la mateixa taleya, conspirant al mateix objecte, tenint lo mateix ideal, en lo mateix camp y al peu de la bandera mateixa que las tres ciutats germanas se disposavan á arborar, seguint lo moviment polítich qu' esclatá en Vicálvaro y en Manzanares. Un venerable patrici, honra y gloria de nostra Espanya, nos tenia sentats á sa modesta taula. Al terminar aquell frugal festí, y quant nos disposavam á partir cádascú á son puesto, rebudas ja nostras instruccions de llabis d' aquell patriarca de las llibertats pátrias, Boix improvisá uns versos, qu' encara guardo avuy en ma cartera, y que recordan un moment, lo mes solemne tal volta de nostra vida:

Pobre Edetano, ni á invocar me atrevo
la gloria que aparece en este instante:
la fiera Cataluña está delante;
la eternidad sus aras le guardó.
Hácia los cuatro vientos desplegadas
sus bélicas banderas se lanzaron;
los pueblos sus girones veneraron,
y aquí sus *Barras* el poder rompió.
¡Silencio! No canteis. Id á las tumbas
y allí podreis llorar... Hoy, peregrino,
os hallo por mi bien en el camino
y os diré en voz muy baja: *¡Amor y Union!*
Envueltos en las sombras que nos cercan,
al alma libertad evocaremos,
y en plena luz mañana arbolaremos
cruz contra cruz, pendon contra pendon.

Cadascú de nosaltres fou á ocupar son puesto. Tingué lloch lo moviment que s' esperava, y per auxiliarlo fundarem en Barcelona lo periódich *La Corona d' Aragó*, en lo qual escribian Boix desde Valencia y Borao desde Zaragossa. Se fundá aquell periódich, d' acort entre 'ls tres, ab la idea que 'ns proposárem y á la cual no mancá mentres tingué vida: la Corona d' Aragó com recort, modelo

y exemple de públicas llibertats;—Espanya constitucional y regenerada com patria comuna; — la *Unió Ibérica* com ideal y aspiració suprema.

Ningú dels tres abandoná ni un sol instant nostra tasca. Fidels á ella foren fins á sa mort Boix y Borao. Fidel li he d' ésser jo, mentres Deu no 'm apague la llum del pensament, qu' es la vida.

Encara no habia jo comensat á escriure llavors en catalá. Crech qu' En Boix tampoch, pero ¡qué hi feya! Escribiam en castellá y pensabam en catalá, y uniam nostras forsas pera contribuir al mohiment que prengué mes tart lo nom de *catalanista*. A mes, no hi habia pas necessitat d' escríure sols en catalá per ésser *catalanistas*. Un dels que mes feu á favor del *Catalanisme,* Cambouliu, no escrigué ni en catalá ni en castellá. Era catalá de la Llengua d' Oc, y no obstant, escrigué en francés son *Ensatj sobre la literatura catalana*. Escribint Boix en castellá, fiu á favor del catalanisme tant com lo qui mes.

En bon hora que per haber comensat á escríure mes tart que altres en catalá, á éll, y á mí mateix també ¿perqué no ho he de dirho? se 'ns negui en documents y en historias lo lloch d' honor que altres reclaman; en bon' hora sia. No he de disputar pera mí, ni pera Boix sisquera, cap dret de prioritat y primacia. Als ulls dels qui ab imparcialitat estudiarán algun dia lo mohiment literari actual, cadascú ocupará 'l lloch que degut li sia, y pot esdevenir també que la Providencia, sempre justa, done lloch distingit, per lley de prioritat y de cronología, als qui tal volta no podrian obstenirlo per lley de ingeni.

A mes, al parlar de *catalanisme* no entench pas lo que tant sols pertany á Catalunya. Nó. Catalunya, Valencia, las Balears, son una dins la renaixensa literaria. Jo no sé, jo no vull saber, pel moment y per aquest cas, si la renaixensa comensá á Valencia ab los versos y cantars patriótichs de la primera época constitucional que s' escrigueren en llengua mare, ó á Catalunya al ressó de la bellíssima poesía d' En Aribau, ó á Ciutadela de Menorca,

hont, molts anys avants qu' En Aribau y á la caiguda del sistema constitucional, un pobre expatriat, de nom desconegut, escribia:

Desde 'l fondo de mon pit,
ab lo cos y cor migrat,
jo te dich tot entristit:
Catalunya, Deu te guart.
Si la llengua de mos avis
no parla ningú ni sent,
jo la vull en los meus llavis
fins á mon darrer accent.

¿Qué 'm fá que la renaixensa haja comensat hont vulla, ni perqué tinch qu' esbrinar qui fou lo primer en iniciarla? Qüestió pot ser eixa de localitat, de vehinat ó d' amor propi qu' en res interessa á qui empeny son pensament á mes altas esferas. Tal volta s' iniciá per algun desconegut que dorm avuy tranquil en sa ignorada tomba, com un obscur soldat, héroe sense nom, guanya á voltas la batalla que ha de dar á un altre inmortalitat y gloria.

Lo cert es que 'l renaixement es un fet y qu' es comú á Catalunya, á Valencia, á las Balears, al mateix Rosselló, á la mateixa Provensa, y que cada poble y cada regió pot reclamar la part que li pertoqui. ¿Qué importa qui feu lo sol, si 'l sol es per tots?

Lo propi esdevé ab la llengua. Deixant de costat la variació natural d' accent y pronunciació, d' inflexió y de color, de regió, localitat ó territori, la llengua es úna. Digas en bon hora *romana*, com se sol dir entre sabis y com es indubitable que deyan antichs trovadors; *provenzal*, com es costum en Academias y com l' anomená 'l Dante; *catalana*, com preteném los fills del Llobregat, no tal volta ab plena justicia; *romanizada*, com escribia En Piferrer; *catalanesca*, com deya En Muntaner; *llemosina*, com digueren primer En Pere Vidal y 'l marqués de Santillana, després En Aribau, y ab ells los fills del Turia; *valencia-*

na ó *mallorquina*, com no ha faltat també qui vulga; *occitánica*, (es á dir, de Occitania, país de la llengua de Occident, de *oc* y de *cítara*), com estatuheix la crítica moderna. ¿Per ventura no es la mateixa llengua? M' es igual lo nom. Tal volta lo mes adequat y propi fora 'l de llengua romana, tal volta lo mes dols y armónich lo de llengua llemosina. ¡Qué 'm fá! Dáume l' esperit; jo 'us dono 'l nom. Dáume la sava, 'l vigor, la frescura, la originalitat, la ufanía d' eixa renaixent literatura, y anomenáula com vulgau. Mes... só á Valencia, la vila hospitalaria, la ciutat de l' armonía, de las flors y de la bellesa, y á mes de la justicia que hi pot haver, fora en mi descortesía no apel-larla com aquí s' apel-la. L' anomenaré, donchs, llemosina.

Molt s' ha parlat y molt se parlará encara del renaixement de la literatura llemosina. Falta dir l' última paraula, y ha de tardar encara á dirse; mes no hi ha que darli voltas, ni hi ha que tórser las corrents, com no hi ha que desvirtuar lo esperit de las cosas. La renaixensa llemosina sols ha tingut rahó de ser, y sols ha sigut, quant lo sol de la Llibertat ha renascut entre naltres. Y enténgues perque no 's confonga, desvirtuant mon pensament, que no parlo aquí de la Llibertat—partit, sino de la Llibertat doctrina, com sempre que parlo de la llengua, no parlo d' ella dins sa manifestació, pus jo sé be que may deixá de manifestarse, y per consegüent d' existir, sino dins son esperit y dins son geni.

La literatura llemosina no te son principi y son bressol allí hont lo tenen moltas altres. No regoneix com font y com mare á Grecia y á Roma; no ha comensat imitant als clássichs grechs y llatins; no té sa Art poética basada sobre 'ls preceptes d' Horaci; no segueix sa lírica los camins que trassáren Tirteo, Anacreont, Pindaro ú Ovidi; no estan tallats sos poemas sobre 'l patró dels d' Homero y de Virgili.

Nó, no es aquest son orígen. Nostra mare es Provensa, nostra font la poesía dels trovadors, nostra Roma To-

losa, nostra Art poética lo códich de Lleys d' amor dels mestres del Gay Saber. Tot lo que sia apartarnos de Bertran de Born, d' Aymerich de Peguilhá, de Pere Cardinal, de Bernat de Ventadorn, en una paraula, tot lo que sia eixirnos del cicle dels trovadors, es desnaturalisar nostre orígen, renegar de nostre passat y desmentir nostra rassa.

Los trovadors tingueren una literatura essencialment original y característica, de cap altre imitada, á cap altre parescuda. Desconegueren total y absolutament los clássichs grechs, y 's dupta de si arrivaren á conéixer sisquera als llatins, escepció feta tant sols d' Ovidi, de qui 's trova alguna que áltre cita y alguna que áltre lleugera reminiscencia. La lírica dels trovadors no té cap sabor clásich, segons lo sentit que á aytal paraula 's dona. Porta, tot lo contrari, lo sagell de la poesía romántica. La literatura dels llatins no exercí cap influencia en la naixensa, progrés y explendor de la lírica llemosina, que brollá forta y vigorosa, formantse d' ella propia, sens mes precedents ni modelos que alguns himnes d' iglesia y alguns cants populars, y creixent, enlayrantse y robustintse dintre de sa independencia y de son individualisme.

Aytal es donchs lo nostre origen, y si es aquest nostre origen, nostre geni, nostre esperit, nostre ideal es la Llibertat.

La poesía dels trovadors y la llibertat dels trovadors, veus aquí lo fonament de nostra literatura llemosina. Aquell que açó desconega, desconeix la essencia, la idea, 'l génessis de nostra literatura.

Pels sigles XII, XIII y XIV lluhí en mitj de tota sa riquesa la poesía dels trovadors, al fons de la cual se trovan dos sentiments superiors, absorvents y dominants: l' amor, pero entenentse per amor la virtut, la font de tot lo bell y tot lo bo; la independencia, pero entenentse per independencia la llibertat del art, la llibertat de la conciencia, la llibertat del pensament, y tot açó sens trabas ni obstacles de cap sort ni de cap mena.

Aquella literatura que anava fent sont camí, hauría tal volta cumplert sa missió y finit sa tasca, si no hagués esclatat, sangrenta y exterminadora, la *Creuhada contra l' albigés.*

Acabá la Creuhada ab los homens y ab la rassa, pero no bastava. S' havia d' acabar també ab un' altre cosa superior á la rassa y als homens, s' havia d' acabar ab lo pensament y ab la idea. De lo primer s' encarregá la Creuhada que destruia la familia y la llar; de lo segon la Inquisició, que desenterrava 'ls cadávers. Se contentava la Creuhada ab matar l' home y cremar lo poble. L' Inquisició desenterrava 'ls cossos morts pera cremar llurs cendras y esventarlas, y encara feya més, encara feya calcom de pitjor y de mes horrible, cremava 'l llibre, es á dir, tractava d' extingir lo pensament.

Fou l' Inquisició l' enemich més gran que tingué l' esperit dels trovadors. Nascuda en aquellas tristíssimas circunstancias, sembla que son destí y sa missió foren per de prompte los de occir la literatura llemosina. ¡Quina literatura no havia d' esser aquella que necessitá per desapareixer una institució tant poderosa com la del Sant Tribunal de la Fé!

¡L' Inquisició! ¡Ah! Jo la conech. Llargas horas y llarchs dias he passat no fa gaire al arxiu d' Alcalá d' Henares, fullejant causas y papers de las Inquisicions de Toledo y de Valencia, de Valencia sobre tot. Moltas horas passí en una inmensa sala apel-lada de l' Inquisició, ahont se trovan á munts per centenas y per milers los procesos regirantho tot, escorcollantho tot, fullejant aquells quaderns voluminosos que al obrirse despedian flaire de sepulcre, vivint entre inquisidors, assistint á llurs consells y á llurs conciliabuls, veyent funcionar son horrible torment, sentint los ays y los gemechs de sas víctimas, concorrent á son tribunal, enterantme de sas intrigas y cábalas, sorprenent sos secrets, passant ab ells las jornadas enteras y somiant totas las nits ab ells.

Aixís he vist passar per devant mos ulls, ab tots sos

horrors, las Inquisicions dels sigles XV, XVI, XVII y XVIII.

He llegit lo procés d' un virtuós y sabi metje denunciat per secret de confessió y condemnat perque consultava llibres alarbs y usava receptas de metjes alarbs per curar á sos malalts; lo d' un poeta valenciá, que de segur hauria arrivat á ferse célebre donant tal volta nom á son sigle, acusat d' escriure versos amatoris del género d' Ovidi, y condemnats sos manuscrits al foch y ell á silenci perpétuo y á severas penitencias; lo d' un honrat anticuari de Valencia, castigat com duenyo d' una biblioteca de llibres escullits y d' un museo d' antiguetats hont figuravan idols romans y vasos sepulcrals; lo d' una pobre dona aplicada al torment per haberse negat á menjar carn de porch, lo cual la fiu delatar com juheva, y he vist reproduhits casi en forma taquigráfica sos ays y sas plaintes, y he sentit que mon cos s' estremeixía al auzir que deya: *Tréguintme d' aquí y díganme lo que he de dir, que jo diré lo que vullan que diga*, frase arrancada al dolor y qu' es tota la historia y tota la filosofía del torment: he llegit també los procesos de moltas víctimas sacrificadas sols perque alguna dona en secret de confessió 'ls acusava d' il-luminats ó d' heretjes; lo de.... Pero ¿qué mes? ¿qué mes he de dir de tots aquells processos que passaren per mos ulls, plens d' horrors y d' infamias, testimonis vius de la persecució encarnissada feta en nom de Deu á lo que Deu doná de mes noble al home: la inteligencia y lo geni? Jo no recordo ja tot lo que llegí, espantat, devant d' aquella mar de causas, y 'm reca encara recordar lo que recordo. Sols tinch ben present que, demprés d' aquella lectura, exclamí: «¡Benehida sia mil voltas y mil voltas santificada la llibertat, qu' encara que solsament nos hagués dat per únich benefici lo d' acabar ab l' Inquisició, bastaria açó sols pera ferla santa y beneita á través de las generacions y pels sigles dels sigles!»

Si, l' Inquisició perseguí de mort lo pensament de la literatura llemosina. Fou en va, per de prompte, qu' aquell pensament s' encarnás, mes enllá dels monts, en Dante

y en Petrarca, los grans imitadors del poetas provensals, men ensá dels monts, en Ramon Lull y en Arnau de Vilanova, los grans continuadors dels filosops llemosins. L' Inquisició finí per extingirho tot, per fer oblidar fins la existencia, fins lo nom y la memoria d' aquella literatura.

Durant los sigles que trancorregueren després d' aquella horrible matansa que s' anomena *Creuhada contra l' albigés*, hi hagué varias épocas en que s' intentá lo renaixement de la literatura llemosina. Se conseguí en part, y en períodos determinats, encara que solsament en los intérvalos en que floreixian las llibertats populars, pero sols se pogué conseguir d' una manera complerta y satisfactoria per lo pertanyent á aquella part de literatura qu' es mes filla del pensament que del cor. No foren, en efecte, tant felissos los esforsos que 's feren per la renaixensa de la poesía.

Se deu consignar lo de Ausias March, primer, que arrivá á lo que pochs arrivan, á fundar escola; lo de Pere Serafí, despres, ab altres varis; lo de Vicens García, per fi; pero tot fou inútil. La poesía marxava visiblement en decadencia. ¿Y per qué? Perque, escepció feta d' Ausias March y d'algú de sa escola, que semblaren heretar l' esperit dels trovadors, los demés s' allunyaren del camí y menysprearen la doctrina. Cantavan l' amor, pero no era ja aquell amor-virtut dels trovaires, sino un amor artificiós y convencional; cantavan la fé, pero no era ja la fe del cor, sino la del fanatisme; y deixavan de cantar la patria, font, esencia, esperit y simbol de tot amor y de tota fé. Eran uns poetas incomplerts. Los faltava l'esperit dels trovadors, son lliure pensament, son lliure criteri, sa mateixa salvatje independencia, son individualisme; y la poesía, després d' esforsos impotents, després d' atrevidas empentas, després de passar alguna volta la ratlla per toparse ab l' Inquisició prompte á soptarla, tornava á cáure en l' ensopiment y la indiferencia, arrossegantse per entre llochs comuns, sens ideal y sense geni.

Aixís fou fins que despertá la Llibertat al comensar aquest sigle. Ab l' aurora de la Llibertat vingué la del renaixement llemosí. Fou llavoras quant, sense darse compte potser de lo que feyan, potser sense conciencia del acte, obehint á un sentiment desconegut fins allavoras, inspiradas tal volta per l' esperit dels trovadors que vagava errant pels espays, comensaren á ressonar en diversos llochs, y en nativa llengua, veus aisladas y esbargidas, unas en la emigració com la de Puig Blanch, altres en lo fons d' una presó com la del anónim de Menorca, altres en los camps de Castella, ahont l' amor de la llengua y de la patria anyoradas inspiravan á En Aribau eixos versos destinats á no morir jamay :

En llemosí soná lo meu primer vagit
cuant del mugró matern la dolsa llet bebía,
en llemosí al Senyor pregava cada dia,
y cántichs llemosins somiava cada nit.

Poch á poch y pas á pas fou despertant la literatura llemosina, fins á arrivar al punt hont avuy se trova, floreixent y rica, gloria de propis y admiració d' estranys.

Es cert, próspera y en l' apogeo de son esplendor y bellesa se trova avuy aquesta literatura, ab sos lírichs que han sobrepujat als antichs y dels cuals se fan ja excertas que sens extranyesa se poden titular *Lo llibre d' or,* ab sos prosistas que poden compararse ab los Muntaner y los Desclot, ab son teatro que ni en calitat ni en número deu témer la concurrencia, ab sos historiadors, sos filosops, sos sabis, sos homs de lletras en tots los géneros y en tots los camps; pero, per lo mateix qu' eixa literatura ha arribat á son cim, jo he de dirho, jo he dir la veritat,—¿qué 'ns queda als vells si no dihem la veritat?—per lo mateix, repetesch, qu' eixa literatura ha arrivat á son cim, corre 'l perill que 's corre en las alturas, lo de la caiguda estrepitosa, despenyant y mortal.

A l' altura á que ha arrivat la literatura llemosina, no cap ja mes que un medi. No pot tornar endarrera; ja no

hi ha camí pera la tornada. No pot permaneixer estacionaria; lo vértich l' arrastraria al abim. Sols un medi, un medi solsament li queda: lo del vol.

O está perduda, ó te que llensarse pels espays trencant sos vells motllos, (es á dir los motllos que foren desconeguts pels trovadors), inspirantse en novas tendencias, preocupantse dels ideals que han de guiarnos en l' esvenidor, abandonant l' ignocencia primitiva de sas recreacions puerils y de sos cándits passatemps, emprenent com l' áliga lo camí vers las alturas hont naix la llum. La literatura llemosina deu ferse propagandista y exténdre, aixamplar sos horizonts, com conta 'l poeta que s' aixamplava Castella devant del caball del Cid:

Por necesidad batallo,
y una vez puesto en la silla,
se va ensanchando Castilla
delante de mi caballo.

Sensa por ni cuidado pot ja la literatura catalana abandonar lo camp limitat hont avuy rumbeja, pero li son necesarias dos condicions: ánima y cor, perque, no hi ha que olvidarho, la literatura llemosina necessita ser traduhida, y ab la traducció pereix lo que no te cor ó no té anima. Y que deu ser traduhida es indubitable, si no vol desaparéixer y morir. Falta á la literatura llemosina lo que ha tingut la pintura catalana: un Fortuny. No basta que tinga á Valencia, á Catalunya y á Mallorca homens eminents y verament superiors, li falta encara, ja 'l tindrá, pero li falta encara, un Fortuny que la fasse espanyola per després ferla europea, que li done carta de naturalisació en totas las altres provincias d' Espanya pera despres dársela en tot lo mon.

Forsa es també que no abandone son caracter especial y son sagell típich: la sobrietat de la frase y la sintesis del fondo, que tal es la índole de la literatura llemosina y lo que li dona carácter. Tot lo que sia oblidar aço, es confóndrers ab altres literaturas y perdrer son natural. Nos-

tra poesia no pot viurer sols, com áltres, de la riquesa del consonant y de la musica de la rima. Ni l' ampulositat ni l' orientalisme escauhen bé á nostra lírica, ni son lo nostre género, ni armonisan tampoch ab nostre llengua.

A mes, la sobrietat y la sintesis, propias del nostre poble llemosí y de la nostra rassa, estan conformes avuy ab l' época en que vivim y 'l sigle qu' hem alcansat, perque es precis desenganyarse, y 'l que no veu es cego. S' ha acabat ja en la literatura l' época dels passatemps ignocents, com ha conclós en politica l' época dels discreteigs parlamentaris, com ha terminat en la prempsa la dels articles doctrinals. Conclogué lo regnat de la paraula, com conclogueren tots aquells regnats que 's fundan en la pompa, l' imposició ó la superbia. Als antichs kilométrichs articles de fondo han succehit, en la prempsa, los *sueltos* y los *interlíneas*. A las novelas interminables, á las poesias d' exhuberant lirisme, á las disertacions indigestas, á las ensopidoras crónicas, han sustituit, en la prosa y en lo vers, en la ciéncia y en la historia, lo folleto, lo extracte, lo resúmen, la filosofía, la sintesis. A las arengas ciceronianas y als aparatosos discursos, han seguit en lo parlament l' acció, la declaració, l' acte.

Vivim en una época esencialment práctica y hi ha que amotllarse á ella. No en va estém en lo temps en que l' hom es conduhit per lo foch y la paraula pel llamp.

Es precís també abandonar tota idea d' exclusivisme, seguint aquella antiga escola dels trobaires, nostres pares y mestres. ¿Se reduhiren ells per ventura á sa localitat? No. Feyan com l' aucell: al sentirse ab alas abandonavan son niu y emprenian lo vol. Anavan de castell en castell, de cort en cort, de poble en poble, portant á totas parts ab sas inspiradas cansons y ab sos belicosos serventesis, la idea del amor, segons ells la entenian, font de tot lo bell y de tot lo bo; la idea de la patria, segons ells la expressavan, sentiment de tot lo enlayrat y de tot lo caballeresch; la idea de la llibertat, segons ells la practicavan, horror á tota vexació y á tota tiranía, odi á tot vici y á tot monopoli, amor á tot lo pur y á tot lo noble.

Propagandistas se feren d' eixa idea, y ab ella anaren á Italia, á Fransa, á Portugal, á Castella, á la cort mateixa dels alarbs, alsant en totas parts l' esperit, sembrant en totas la llevor, y en totas despertant sentiments d' honor y de noblesa.

Donchs be, lo qu' ells feyan ab la lectura y ab lo cant, ávuy deu y pot ferse ab la prempsa.

La literatura llemosina d'avuy deu esser propagandista, com ho fou en son principi y naixensa. Deu empéndre sa volada, independent y lliure, devorant espays y salvant distancias, propagadora dels ideals del sigle, com aná per totas parts á propagar los del seu la lírica dels trovaires. La literatura que no té una missió no té rahó de ser. Lo que no va ab lo sigle, va contra 'l sigle, y s' esmortueix, y cau, y termina.

Es necessari que aço fassa la literatura llemosina si vol ser coneguda, si vol ser creadora, si no vol morir obscura y abandonada en sas soletats, bona y útil tot lo mes per honest passatemps del vehinat y de la familia. Es necessari també que conserve sa originalitat antiga, sa fesomia propia, acomodantse tot lo possible, segons las exijeneias del sigle, al esperit y carácter dels trovadors, perque aquesta es la manera millor de reclamar y ocupar un puesto entre las demes literaturas peninsulars, á las cuals no deu imitar ni semblarse.

Com literatura peninsular marxant d' acort ab las demés literaturas peninsulars, te la llemosina una elevada missió que cumplir. Sola, aislada, esclusivista, se pert y se suicida.

Aquella entre las literaturas peninsulars que millor comple sa missió, será la que mes popular sia y mes gloria alcanse; y aytal llor deu ambicionar la llemosina, sensa oblidar may qu' es branca fecunda del tronch patri y que de sa sava s' alimenta, sensa ja may oblidar que en lo seno de nostra mare Espanya, en mitj de nostras discordias politicas y entre 'ls homes de tots los partits, hi ha un llás comú per tots: l' amor de la patria espanyola, la integritat

de la patria espanyola, lo sentiment y l' esvenidor de la patria espanyola, y flotant sobre tot aço, un ideal suprem, la esperansa sublim de la patria ibérica, que aquest es lo federalisme, l' únich federalisme que ha de predicar la literatura llemosina, lo federalisme del amor, de la unió, de la fraternitat, de la concordia, de la pau, de l' altesa y del engrandiment de la patria.

HE DIT.

ABORÍGENS CATALANS

ENSAIG HISTORICH SOBRE 'LS PRIMERS POBLADORS DE CATALUNYA

(Acabament.)

VII

s molt del cas no oblidar las conclusions del antecedent capítol, pera poder proseguir ab fruyt en lo terreno de las investigacions en aquellas llunyanas épocas prehistóricas en que 'ls Aryas surtits del Cáucaso y Tibet vingueren á poblar nostra terra poch després de deixarla en sech las ayguas primitivas.

Ara sabuts aquestos antecedents necessaris, tenim que buscar si 'ns es possible sapiguer la llengua que parlavan nostres avis los aryas, y aixó pera mí no té grans dificultats un cop resolta y demostrada sa vinguda baix los punts de vista histórích y etnográfich. Si 'ls Aryas poblaren per volta primera la Península y ab ella Catalunya, si son nostres aborígens, deixem sentada la afirmació de que *los aborígens catalans parlavan lo sanscrit* ó sigui la llengua primitiva dels Aryas, idioma igual al qu' avuy se trova en los llibres sagrats de la India, dits los Vedas.

Com á tésis general podem deixar sentat que essent los Aryas los aborígens, y sabent que la llengua per ells par-

lada en lo Cáucaso era lo sanscrit, naturalment sa llengua tenia que acompanyarlos. Aixó pensava jo y 'm deya: si aixís va esser tindriam que, com una llengua deixa *necessariament* arrels fondas que 'ls sigles no poden arrencar, si 'l sanscrit fou la llengua aborígena, haurian de trovarshi encara en lo catalá d' avuy recorts mes ó menys notables d' aquella llengua sabia. Al raciocinar aixís respecte al sanscrit, ho feya apoyat en un fet histórích y demostrat plenament, y tal es que havent vingut a Catalunya los Ibers, Celtas, Grechs, etc., en los primers jorns históríchs, s' apoya generalment sa vinguda en las nombrosas paraulas que pertanyent á aquellas llenguas nos llegaren y que han arrivat fins á nosaltres.

En Pers y Ramona (1), fa notar en llargas columnas las paraulas qu d' aquells pobles y dominacions conservem avuy y qual fesomia nativa 's distingeix á la vista, algunas de las que copiaré pera mellor demostració del que 'm proposo (2).

Consta que van venir á Catalunya los Ibers que parlavan lo vasch y de sa estada s' en conservan moltíssimas paraulas en nostra idioma que sols ne copiaré 10 á fí de no fer pesat al lector lo meu pobre trevall:

Vasch.	Catalá.	Vasch.	Catalá.
Amoina.	Almoyna.	Miraila.	Mirall.
Bufadac.	Bufar.	Osca.	Osca.
Escola.	Escola.	Taula.	Taula.
Frescoa.	Fresca.	Zacua.	Saca.
Gatua.	Gat.	Yspiritua.	Esperit.

Després dels Ibers ó Vaschs vingueren los Celtas y de sa dominació 'n conservem també en lo catalá d' avuy nombrosas paraulas:

Celta.	Catalá.	Celta.	Catalá.
Aygua.	Aygua.	Cresta.	Cresta.
Arm.	Arma.	Frun.	Front.
Bresca.	Bresca.	Masteg.	Mastegar (verb).
Cama.	Cama.	Nyu.	Neu.
Col.	Col.	Prun.	Pruna.

(1) Historia de la llengua y literatura catalana.
(2) Copiats de la obra citada.

La influencia dels Grechs que després van venir se deixa sentir en lo catalá per las moltas paraulas d' aquell idioma admesas:

Grech.	Catalá.	Grech.	Catalá.
Kamelos.	Camell.	Nanos.	Nano.
For.	Fur.	Spoggos.	Esponja.
Meli.	Mel.	Peperi.	Pebre.
Broma.	Broma (nubul).	Tembos.	Tomba.
Frygo.	Fregir.	Kanastron.	Canastra.

Vingué 'l poble romá á nostra terra y com dominá per espay de molts sigles, hi deixá moltas mes paraulas que cap altre poble, si bé seguint la costum sols ne copiaré 'l mateix número de las que s' escrihuen igual qu' ab catalá encara que l' accent varihi:

Llatí.	Catalá.	Llatí.	Catalá.
Amor.	Amor.	Sol.	Sol.
Cadaver.	Cadavre.	Ocasio.	Ocasió.
Fel.	Fel.	Dolor.	Doló.
Sal.	Sal.	Anima.	Anima.
Rosa.	Rosa.	Memoria.	Memoria.

Allá en lo sigle V los Goths comandats per Athaulf restaren amos de Catalunya. Ja tenim nova dominació y novas paraulas de aquest poble en nostra llengua com aném á veurer:

Gótich.	Catalá.	Gótich.	Catalá.
Arbós.	Arbós (fruyt).	Branka.	Branca.
Brassen.	Bresol.	Helm.	Elm.
Balken.	Balcó.	Got.	Got.
Camise.	Camisa.	Soroll.	Soroll.
Daga.	Daga.	Respail.	Raspall.

Los alarbs si bé no van estarse molt temps en nostra terra, es lo cert qu' á sa influencia 's dehuen algunas paraulas com las següents:

Alarb.	Catalá.	Alarb.	Catalá.
Argol.	Argolla.	Atalaya.	Atalaya.
Forn.	Forn.	Sharrup.	Xarrup.
Gayta.	Gayta.	Sabatl.	Sabata.
Metch.	Mitj.	Tabal.	Timbal.
Leymoun.	Llimona.	Karratah.	Carreta.

Escepció dels Fenicis que poch van restar en nostre país, habitant sols alguna petita factoria en las costas del Mediterrá, tots los pobles qual dominació pesá en Cata-

lunya, tots com s' ha pogut veurer deixaren un glorios rastre en nostra llengua.

Si aixís ha succehit ab las dominacions Iberas, Celtas, Gregas, Romanas y fins ab la relativament efímera alarba, ¿per qué, 'm deya jo, no té de haver succehit aixís mateix ab los Aryas aborígens? Si reconeixem histórica y etnográficament la vinguda dels Aryas ¿no 's trovará en lo catalá d' avuy alguna paraula que 'ns ilumini en aquesta obscuritat?

Pensant aixís vaig comensar á estudiar lo sanscrit y avuy ab l' ajuda de las obras de Burnouf Desgranges y Leupol m' he vist ab ánimo de sortir ab lo cap alt, proclamant que entre 'l catalá y 'l sanscrit, hi ha un llas d' unió mes fort que 'l que se suposaba; mes ferm que 'l qu' importaria lo sapiguer que si 'l catalá derivaba del llati y aquest era fill del sanscrit tenia qu' haberhi alguna semblansa entre aquest y 'l primer encara que fós per taula. Prompte ho veurém.

VIII

Molt cert es que hi ha en nostra llengua catalana algunas paraulas que tant poden haber esset importadas del sanscrit al llati y d' aquest al catalá, com directament d' aquell al idioma de la terra y per aixó en aquest particular no hi faré gran sentada, peró si que dech fer notar y m' hi fixaré molt, en que se trovan paraulas catalanas que 's veu al cop d' ull que arrencan del sanscrit, si bé un xich cambiadas ó modificadas ab los sigles.

En cambi cotejant y comparant las dos llenguas, catalana y sanscrita, s' observa igualment que encara hi ha paraulas que las dos llenguas admeten, significant lo mateix y que s' escrihuen, transcribint lletra per lletra los carácters devanagaris (1), ab la mateixa ortografia que avuy los catalans usém. Per exemple la paraula *nas*, se pronuncia y escriu igual que ho acabo de fer y significa lo mateix qu' en catalá.

(1) *Devanagari* significa escriptura dels Deus ó carácters alfabétichs dels Deus per trasportar al papé la paraula.

Aquí dono una llista d' unas cuantas paraulas d' aquesta clase, ab la seva escritura devanagari, transcripció, pronunciació y significat catalá qu' es á la vegada 'l significat sanscrit.

Devanagari.	Transcripció.	Pronunciació.	Significat.
बन्ध	Banda.	Banda.	Banda, llas.
फब	B'aba.	Faba.	Faba, fruyt.
चर्	Car.	Char.	Carro.
दा	Da.	Da.	Dar, donar.
फुल	Pulla.	Fulla.	Fulla.
मध	Madu.	Madú.	Madú, dols.
नस्	Nas.	Nas.	Nas.
शिग्रु	Çigru.	Sigrú.	Sigró.
नौ	Nœ.	Nau.	Nau, barco.
रे	Re.	Re.	Res.
शाल	Çala.	Sala.	Sala.
सभ्य	Sabya.	Sabia.	Sabia (referent á persona).
सव	Sava.	Sava.	Sava.
स्पन्द	Spand.	Espant.	Espant.
वारण	Varana.	Varana.	Barana (obstacle per no caurer).
मन्द्र	Mandra.	Mandra.	Mandra, peresa.

Aquestos son pues alguns noms sanscrits que s' escrihuen quasi bé literalment com en catalá, peró que en quant á sa pronunciació es tant idéntica á la nostra que mes no pot esserho.

Tenim donchs que aquestas paraulas son sanscritas y s' han conservat ab tota sa puresa del temps de la primera dominació aria. No s' ens digui que derivan del llatí, que com sabem es fill del sanscrit, puig que las paraulas qu' he copiat son puras sancritas: d' algunas que podrian esser derivadas del llatí ja 'n parlarém després.

Ara passo á donar una nova llista d' algunas paraulas catalanas derivadas *directament* del sanscrit peró d' aquellas á las que als sigles y dominacions diferentas perque ha passat la terra han fet cambiar en algo sa fesomia.

Sanscrit (transcripció).	Pronunciació.	Catalá.
Upala.	Upala.	Opal (pedra preciosa).
Rohit.	Róit.	Roig.
Jata.	Jata.	Gent.
Marya.	Marya.	Marja, riva, vora.
Genu.	Genú.	Genoll.
Tri.	Tri.	Tres.
Sueda.	Sueda.	Suada (gran traspiració).
Dant.	Dant.	Dent.
Dam.	Dam.	Dama.
Dana.	Daná.	Donar (fer donació).
Diva.	Divá.	Dia.
Divya.	Divia.	Divina (cosa pertanyent á la divinitat).
Dinara.	Dinara.	Diner, moneda.
Deva.	Deva.	Déu.
Duadazam.	Duadazam.	Duodécim.
Dwi.	Dui.	Dos.
Paçcat.	Paçxat.	Passat (que s' ha deixat enrera).
Pad.	Pad.	Peu.
Pika.	Pika.	Pika-pins (?) (especie d' aucell).—Picot.
Pala.	Pala.	Palla.
Balin.	Balin.	Valent.
Madya.	Madya.	Mitja, mitat.
Marmora.	Marmora.	Mormoriu (encara algú diu *marmorar).*
Marta.	Marta.	Mérit.
Mas.	Mas.	Mes ($^1/_{12}$ part del any).
Raba.	Rabá.	Rabia.
Marta.	Marta.	Mortal.
Raj.	Raj.	Rey.

Rikta.	Rikta.	Rich.
Va.	Va.	Vent.
Valla.	Valla.	Vall (acció d' incloure).
Çaka.	Saca,	Soca.
Olla.	Olla.	Molla, humida (treta la *m* queda la mateixa paraula sanscrita.)
Ambara.	Ambara.	Ambar.
Sarpa.	Sarpa.	Serp.
Epaça. (1)	Epassa.	Espía.

Com ans he dit, totas aquestas paraulas que he posat aquí per mostra, han restat en nostra terra desde 'l temps de nostres aborígens los Aryas y si bé un xich modificadas, nos dihuen encara ben clar son orígen.

Veyam ara algunas paraulas catalanas que tant poden esser conservadas dels temps dels Aryas com importadas ab lo llatí.

Sanscrit.	Llatí.	Catalá.
Axa.	Axis.	Ex (d' una roda).
Adya.	Hodie.	Avuy (adv. de temps).
Anter.	Inter.	Entre.
Anna.	Annus.	Any.
Mahyam.	Mihi.	Meu (pertenexent á mí).
Ari.	Herus.	Hereu, amo.
As.	Esse.	Esser (verb).
Janman.	Germen.	Germen.
Hora.	Hora.	Hora.
Daçam.	Decem.	Deu (numeral).
Naktam.	Nox-noctis.	Nit.
Napat.	Nepus.	Nebot.
Nabá.	Nebula.	Nubul.
Nava.	Novus.	Nou (cosa nova).
Matri.	Mater.	Mare.
Navam.	Novem.	Nou (número).
Patri.	Pater.	Pare.
Naman.	Nomen.	Nom.
Mala.	Malus.	Mal (Lo).
Dwipad.	Bipes.	Biped.
Barbara.	Barbarus.	Barbar (tonto).
Vastra.	Vestis.	Vestit (trajo).
Çarkara.	Saccharum.	Sucre.
Stá.	Stó.	Estar (verb).
Sas	Sex.	Sis (número).
Idam.	Idem.	Idem.

Moltíssimas mes paraulas podriam trovar peró crech que pera la demostració del meu assert n' hi ha prou ab las copiadas.

(1) En algunas paraulas la transcripció no pot esser ben exacta per falta de tipos ó caracters especials com los que usa la anomenada Escola de Nancy.

Resulta de tot aquest estudi que si en lo catalá hi trovem paraulas que avuy encara son literalment sanscritas, d' altres de sancritas peró un xich modificadas y d' altres també sanscritas que tant poden derivar del sanscrit directament com d' aquest per mediació del llatí y si per altra part ateném á lo que la historia de nostra llengua 'ns ha demostrat, ó sigui que las demés parlas que han dominat mes ó menys la terra han deixat recorts de son idioma en lo nostre, hem de conclourer que per aquestas mateixas rahons los Aryas no solament foren nostres aborígens, sinó que sa llengua, lo sanscrit, fou la dels primers pobladors de Catalunya.

IX.

Pera mes demostració de la existencia y estada dels Aryas en nostra terra catalana, se 'm fa precís investigar una miqueta mes y anar recullint las pocas, pero sempre notabilísimas despullas que 'ns restan del temps remotíssim de sa invasió.

Ab los sigles, es clar que tot se modifica, puig lo temps no passa en va y mes encara estas modificacions se troban en lo llenguatje que 'n res. Ab tot nosaltres creyém haber fet alguna coseta y estem segurs, que altres que vindrán farán lo demés respecte aquest estudi.

En efecte, seguint en lo terreno de las investigacions he trovat que la vocal $\frac{R}{i}$ sanscrita y que 's pronuncia un poch semblant al *Ri* encar que d' un modo mes dols, te un significat que pot ben bé haver donat vida á l' actual paraula catalana *Riu*.

Lo Ri vocal, significa en sanscrit l' idea de *avansar, anarse allunyant* que com los lectors comprenen es cosa que 'ls rius fan sempre. ¿No podria pues aquest mot sanscrit haver quedat en Catalunya modificat ab lo temps desde l' invasió dels aborígens los arias? No hi tinch dubte respecte 'l particular desde 'l moment que aquesta paraula *Ri* equivalent en lo sanscrit á *una cosa que avansa*,

un riu per exemple, no li trovém un orígen llatí, puig es sabut que per los llatins, *riu* es *flumen*, y per lo contrari, per los catalans, es la mateixa vocal *Ri* mes una *U* que no vol dir res en contra de nostra teoría. Per los castellans lo *Ri* ab las influencias d' altres llenguas s' ha tornat també *Ri-o*.

No dech passar per alt que aquest, *Ri* ha quedat despues com l' arrel de las paraulas que indican l' idea de riu ó de *avansar* que en sanscrit te dita vocal y aixís dihem *rí-a*, *ri-era*, *ri-ada*, etc.,—y fins *ri-va ri-vera*, etc., dels llochs que marcan lo curs dels rius.

Aném ara 'l exámen de un altra paraula sanscrita que ve també en sosteniment de nostra teoría sobre 'ls aborígens.

He dit en lo capítol VI que 'ls primers pobladors, vivian en las cavernas puig aquestas los servian perfectament com un lloch pera soplujarse y resguardars' en fí de las intemperies de la naturalesa. Per aixó 'ls habitants prehistórichs de las covas, han esset coneguts ab lo nom de *trogloditas* que te dit significat. Pues bé, aquí donarém un altre teoría que no dubto té 'l seu fonament, respecte á l' orígen de la paraula *Vila* ab que avuy se coneix la reunió d' algunas casas, y que ve á ésser un nom intermedi entre *poble* y *ciutat*.

Los primers pobladors de la terra es sabut que vivian en covas ó cavernas que eran per ells una caseta natural, y aixís, com nostres aborígens eran los arias y parlaban lo sanscrit, al seu lloch d' habitació, á la caseta primitiva li donaren sens dubte lo nom que avuy encara en catalá denota l' aplech de varias casas, lo nom de *vila*.

Vila que 's pronuncia com en catalá, vol dir literalment en sanscrit, *cova*, *caverna*, *antre*, *cavitat*, es á dir que á las covas 'hont habitaren los primers pobladors arias, los darian lo nom particular que sa llengua té pera designarlas. Los arias aborígens pues, de la caverna 'hont habitaban ó de sa casa, puig los feya las funcions y serveys de tal, 'n deyan *vila*. Si aixó es vritat puig no te dubte, afe-

geixo jo que lo nom de *vila* ab que 's designan l' aplech de casas te orígen en aquesta denominació sanscrita.

Nostres aborígens si be primitivament habitaren en cóvas, no tingueren que tardar en buscar y proporcionarse altres llochs d' habitació. Potser ab lo ramatge y fusta comensaren á arreglar alguna caseta, tapant ab fanch que 'ls rius en gran los donaban, las escletxas que en las parets lo ramatje deixaba y aixís anaren sens dubte aplegantse en casetas los uns al costat dels altres, essent allavors quant donant orígen á un poblet, li dongueren lo nom que á las covas donaban, lo nom de *vila* perque 'ls feya los mateixos serveys que aquellas.

Heus aquí donchs, á mon entendre, lo veritable orígen del nom catalá *vila* baix lo punt de vista de reunió de casas.

Ara entrarém en un altre classe d' estudi, en lo que no podém descansar en fonaments tant sólits. Se tracta de buscar en la etimología sanscrita l' esplicació d' alguns noms de pobles catalans.

No cregui 'l lector que vagi á fatigarlo ab llarga llista, pera 'l meu objecte 'n tinch prou citantne mitja dotzena ya que si no 'n refereixo mes, es solsament pera que no n' he buscat mes á fí de no fer pesat aquest trevallet.

Alins.—Es aquest nom lo d' un poble de l' alta montanya catalana, del partit judicial de Sort, diócesis de la Seu d' Urgell y que está situat al costat esquerra del Noguera Palleresa, en un petit pla rodejat pels alts pichs del Pirineu. Es un punt per demés agreste y fer lo dels voltants, tant es aixís, com que de terra plana sols n' hi ha uns doscents jornals.

En un lloch d' aquesta naturalesa, res té d' estrany qu' entre las innumerables bestiolas feréstegas que s' hi trovan, hi hagi gran número d' *escorpins*, serpetas, llangardaixos, escursons, etc., y si avuy encara de tots aqueixos animalets s' en trovan molts y molts, res tindria d' estrany

que en lo temps antich ne tingués aquella encontrada encara mes. Producte d' aixó seria lo nom que á las *vilas* que per allí s' anessin fundant, pera distingirlas de las altras los donessin lo nom de *Alins* paraula sanscrita que significa «escorpi» y que en catalá no te significació.

Anya.— Un poblet molt ronech se trova en la provincia de Lleyda, partit judicial de Balaguer que porta aquet nom. *Anya*, en catalá no vol dir res y en sanscrit significa *al altre indret, al costat oposat* y en efecte, aquesta població seguint lo camí que 'ls aborígens tenian qu' empéndrer ó sigui 'l d' avansar de la costa dret á terra endins, se trova al altre costat del Segre.

Surya.—Aquest nom que tampoch vol dir res en catalá en sanscrit significa *Sol.* Aquí en Catalunya y situada en lo partit judicial de Manresa hi ha una població d' aquest nom, Suria, que ocupa una hermosa posició ja que 's trova al bell cim una montanya. —¿Podria portar aquesta vila lo nom de Suria, com per venir á indicar qu' estaba situada en un lloch que 'l sol no deixa desde 'l matí fins que 's pon?

Aixó com las anteriors etimologías, pot tenir major ó menor fonament si bé crech que sempre es curiós cuan no fos altra cosa lo ferho notar.

Nabá.— En catalá, fent de la primera *a* d' aquest nom una *e*, podria significar *nevar* y en sanscrit equival á *nubul.*

Un poblet d' aquest nom se trova en la provincia de Girona, entre Ribas y Puigcerdá, per cert situat en un pich tant alt, ahont es rara l' estona del en dia que 'ls nubols deixin de embolcallarlho.

Se pot creurer que l' orígen d' aquest nom pot venir de *nevar* puig en l' hivern es país de molta neu, pero examinantlho baix lo punt de vista de l' etimología sanscrita, tenim una clara y perfecta explicació del mateix com lo lector ha pogut veurer. *Nabá* vol dir *nubul* y res de particular tindria que en aquella regió dels nubuls, hi hagués hagut en remotíssims temps alguna *vila* ó caverna que

pera distingirla de las altras s' hagués conegut ab lo nom de Nabá ó dels nubols ó colocada en la regió de aquells.

Es tant comú lo no distingirlo á causa dels nubols al poblet de Nabá, que en aquell país de Cerdanya hi ha una dita qu' es á la vegada un inocent equívoch que demostra que rara volta está sense las bromas y tal es *feya sol y he vist Nabá.*

Vidrá.—Poble bastant regular, situat prop del Ger y no lluny de Vich es lo d' aquest nom que si res vol dir en catalá, significa en sanscrit *l' acció d' atravessar.*—Avuy per avuy lo riu poch se 'n falta perque *l' atraveshi,* lo que podia fer en altre temps en alguna *vila* situada d' antich en lo mateix punt qu' aquest poble que després podria haverse quedat ab son nom primitiu.

Agora. — En lo lloch avuy ocupat per l' industriosa Tarrasa hi hagué en altre temps una ciutat nomenada *Egara* que segons la tradició conta, era tant ben guardada y sas defensas tant formidables que, jamay pugué ésser presa ni dels mateixos serrahins que eran amos de Barcelona y quasi bé de tot Catalunya. Aquest nom de Egara que se suposa per alguns li van donar los Romans, pot ser á mon entendrer derivat del sanscrit *Agora* que significa *formidable* en el sentit d' esser un lloch molt ben fortificat y de situació propia pera una gran defensa.

En efecte, los restos que quedan avuy junt al Torrent de Val-paradís del antich castell dels cavallers de Egara, ocupa un lloch irrespugnable abocat dret al torrent. ¿Qué tindria d' estrany, que conservantse en lo país catalá la paraula *Agora* quant los Romans ocuparen la terra, fos coneguda la població de Egara per los naturals ab aquest últim nom, corrupció del primer, pera demostrar qu' era un lloch *formidable* baix lo punt de vista de sa colocació y defensas que podia ó va fer encar que se ignori en aquells temps tant antichs? No hi ha dubte que aixó podria esser tant possible com será comprensible als lectors.

Altres noms de pobles com he dit podria buscar puig molts se 'n trovarian en aquest cas, ó sigui de carexer de

significat catalá y tenirlo en sanscrit apropiat al lloch que avuy ocupan Bagá (Baga?), Varga (Berga?), Varxa (Borjas?), Gozal (Gosol?) Busa (Busa) y altres per exemple, pero pera no cansar mes al lector poso á n' aquesta questió punt final.

Pera mes demostració encara de la vinguda dels Aryas, aném ara á buscar la etimología sanscrita d' alguns territoris de Catalunya quals noms si be avuy no son ja oficials, entre 'ls de la terra s' hi consideran encara y son de tothom coneguts.

Vallés.—Es aquesta comarca una situada en la provincia de Barcelona que te la forma d' una faixa de set lleguas de E. á O. per quatre de amplada.— Es un terreno en sa bona part plá y está rodejat enterament de montanyas, que donan vida als rihuets que 'l fertilisan. En sanscrit lo mot *Vallés* no 's coneix, pero si la paraula *vallá* que significa l' *acció d' encloure* y que pot molt ben ser la primera expresió del *Vallés* d' avuy inclós entre montanyas, gracias als molts sigles que han transcorregut desde la vinguda dels aryas á la verge Catalunya.

Sagarra.—Aquest nom res en catalá significa, com no sigui l' expressió del territori que s' esten en la Provincia de Lleyda desde Cervera fins á tocar y pendre alguna part dels partits judicials de Manresa, Solsona, Igualada y Balaguer. Es la Sagarra ó Segarra un país en extrem montanyós, plé de boscos y que principalment en sa part confinant ab lo partit de Solsona está molt poblat de cassa trovantshi numerosos isarts que en temps antich debian serho encara més, gracias á lo apropósit del terreno pera dita familia de antílops.

Sagara, vol dir en sanscrit *antilop* y aixís l' avuy Sagarra evidentment derivada d' aquell nom aria, deuria ésser coneguda ab dita denominació sens dubte per lo numerosos que 'ls antilops serian en aquella encontrada. Avuy com he dit se 'n trovan encara algunas ramadas

en los confins de aquest país en lo Port del Compte prop de San Llorens dels Piteus (1).

Crech que tot lo exposat te que fer convenir al lector en lo mes amunt per mi sentat, ó sigui que á travers dels sigles que 'ns separan d' aquells jorns primitius, se pot ben be assegurar que una invasió Arya fou la primera que poblá nostra terra catalana y que d' ella 'n son mostras encara viventas moltas paraulas admesas en nostre idioma y molts noms de pobles y encontradas que no s' esplican per altras etimologías y que en catalá d' avuy res volen significar.

Queda terminat, pues, aquest estudi sobre 'ls aborigens. ¡Grat fós á Deu que á la vista de mon humil trevall sortissen nous adalits á la palestra á fí d' iluminar ab sos coneixements, ab la llum de una ciencia que jo no tinch, las tenebras ab que s' embolcallan los jorns prehistórichs dels ABORIGENS CATALANS!

(1) No lluny d' aquest lloch del Port del Compte n' hi ha un altre anomenat en lo pais lo Prat del Vasya, que no se sab lo que vol significar. Pera mí, y dintre d' aquest estudi, se compren perfectament que dita denominació de Prat del *Vasya* ve en apoyo de la meva opinió sobre la vinguda á Catalunya del poble Arya, ya que com he esposat en lo capítol primer, *Vasya* vol dir una de las cuatre castas en que 'l Indos se dividian y es divideixen encara avuy. Noto aquí aquest fet sense altre comentari.

JOAN MALUQUER VILADOT.

A MES FILLES

Com dues perles trobades
á dins la mar de l' amor,
vos duch, filletes aymades,
engastades sobre 'l cor.

Ab aquest joyell tan rich
tots los demés me fan nosa
puig que ab ell passant estich
mos dies color de rosa.

¿Qué 'm fa, qué 'm fa que per mí
lo temps ja no doni flors?
vosaltres sou mon jardí,
lliris de castos olors.

Qui us pogués sempre olorar
roses del meu pensament!
Ah, ja tremol pe 'l moment
qué us hauréu de trasplantar!

Jo eternisaros voldria
aquí just al meu devant,
y no sé si s' hi avendria
vostre cor mes endevant.

¿En quin camp trauréu florida,
ó en quin jerro lloch tindréu?
será á una estancia guarnida
ó será al peu de la creu?

Puig sou de mos ulls les nines,
qui us pogués sempre seguí
per arrancar les espines
que trobaréu pe 'l camí!

Jo que us he donat á veure
de les aygues de salut,
jo que us he ensenyat á creure,
talisman en la virtut...

Per la vostra ánima pura
poder sempre contemplar
perque l' eterna hermosura
puga ab vosaltres gosar...

També alcansarvos voldria
de la fortalesa 'l dó,
puig que feys la romeria
per esta vall de doló.

Molt bé 'm podriau dir ara
per esta vall de consol,
puig que la tempesta encara
no us ha ennubolat lo sol.

No arriba encara per sort
á vostres llavis la fel,
y sens nengun desconort
mirau la terra y 'l cel.

Coronades d' innocencia
baix lo paternal abrich,
bálsam d' exquisida essencia
sou del que gojosa estich.

Com dins arca benehida
lo diluvi no veheu,
si algun jorn ne feys sortida
ahont la planta posaréu?

Jo us encoman que á tot' hora
vos guardeu de l' esparvé,
palometes, si exiu fora,
que jo en l' arça romandré.

Lo brotet de l' esperança
quina ditxa si 'l trobau?
quin consol per m' anyorança,
quin consol si l' ensenyau!

Ab quin goig conexeria
qu'eu atés florit redós!
que podeu ab alegria
posar tanca ab bonich clos!

Quina ditxa mes sencera
si pogués jo embalsamar
l' ayre que 'n la vida entera
ne tindréu que respirar!

Per axó prech sense treves
y per axó desig viure,
oh aymades filletes meves,
per veure us sempre sonriure.

De vostre Custodi só,
tan amiga com del meu
y de ma part un gran dó
li prech que deman á Deu.

Si ma súplica transmet
lo missatger celestial,
apagará vostra set
d' aygua viva un manantial.

Y en la terra dolorida
Deu será la vostra sort:
tindréu lo ple de la vida
y la ditxa de la mort.

VICTORIA PENYA D' AMER.

MARIA EN MONTSERRAT [1]

Repleatur os meum laude,
Ut cantem gloriam tuam,
Tota die magnitudinem tuam.
PSALM. LXX. v. 8.

AL mitj de nostra terra
com guarda vigilant de l' encontrada,
bastí l' Omnipotent una alta serra
pirámide sens forma y descarnada;
De pedra molt menys dura
que 'l cor del home á qui cegá 'l desvari,
s' esberlá d' amargura
á la mort de Jesús dalt del calvari,
y al dol universal son dol unia
gitant aguts gemechs, crits d' agonía,
ramors las mes estranyas,
esclat del temporal qu' irat rujia
al fons de sas entranyas
y furgant sas arrels s' hi rebatia.
Montanya prodigiosa
que per son viu dolor regenerada,
torná de mort á vida;
puig d' herma y desolada
mes que cap altra, hermosa,
als ulls aparagué verda, florida
de marvellosas crestas coronada,
per vols d' aucells y 'l Llobregat cantada.
Esfinge, avans temuda
sols de feras sens dupte coneguda,

(1) Esta composició es una de las tres que no eutraren en lo concurs del *Milenari* per esser rebudas ab retart.

encis del home lo cridá amorosa;
y ab ánima esmoguda
al trobarla tant bella y misteriosa,
de Venus voluptuosa
los afalachs fugint com del abisme,
los temples esfondrá del paganisme;
y la creu arborant, adorá en ella
al Autor de tant santa maravella.
La folla fantasía
sos marlets esguardant al clar de lluna,
ó al entorn de la llar en la nit bruna
al retrunyir dels trons mitj esglayada,
forjava cada dia
fantásticas visions, novas historias
que 'l poble comentava y repetia
tal volta pressentint que de sas glorias
lo mes gran moniment ella seria.
Vertiginós lo temps solcant l' esfera
com frisó desbridat en la batalla,
tot ho volca y abat en sa carrera;
lleys y costums, repúblicas e imperis
muda y esfondra y á son pler capgira,
y 'ls pobles envilits açota ab ira
ab guerras y tirans y cautiveris;
y un segle al altre empeny, com las onadas
del mar que 'l fort mestral rebat ab fúria,
deixant cada centuria
lo rastre sempre mes de sas petjadas.
¡Ay d' Iberia y sos fills, que venturosos
grunsantla en braços dels plahers dormida,
no 's curan dels rujits tant espantosos
ab que fer lo simoum l' ha deixondida!
¡Ay de tú patria meva
que de vil traició víctima pura,
jorns de dol y amargura
trista veurás descapdellá 's sens treva!...
Feréstega llopada
en los deserts del Africa alletada,
assola ja tas platjas y campinyas;
gelós de ta bellesa,
del incendi la roja flamarada
marca son pas per fruyterars y vinyas,
terra y cels aixordant ab sa cridoria;
tot es blasme y dolor, plors y tristesa,
tot es bregar pera morir sens gloria;

qu' ab ells vá la victoria
y son catifa de sas plantas feras
tos bells llorers y tas gentils palmeras.
Los braus del nort, que tremolar á Roma
féren un jorn al llamp de sa mirada,
fugint dels de Mahoma
caigueren arrastrats per la riuada,
fellons perdent en lo curt temps d' un dia
honor y llibertat y monarquía;
Y 'ls pobles, munts de runa
fossar dels pus ardits en la batalla,
gloriosa arreu, com de la mort la dalla
miraren esglayats la mitja lluna.
¡Plora, oh Barcino, plora!
ja de Muza l' espasa vencedora
ta sort ha decretat; ja sas maynadas
fiturant tos tresors y ta hermosura,
devant tos murs per l' huracá llansadas,
aytal com vol de corbs en nit obscura
de ferirte de mort esperan l' hora;
dringar fent la cadena
que ja han forjat pera amargar ta pena.
¡Qui d' aquells jorns podria
contar lo desesper y la agonía,
l' etern lluytar y l' ansietat aguda,
las llágrimas y prechs qu' á Deu alsavan
contrits joves y vells, vergens y frares,
en son greu desconort clamant ajuda!...
Mes, ay, qu' al pes de sos dolors retuda
caigué la ciutat bella
com lo roure mes alt que 'l llamp estella!
Vingué la nit, cubrint sas negras alas
de tant trist jorn tots los horrors sens mida,
y 'ls pus ardits pera salvar sa vida
sas ricas joyas y preuadas galas,
los perills afrontant de la fujida
segur alberch cercaren
en los altius turons y selva umbrosa
de la montanya santa y misteriosa;
que petxina de Perla benvolguda,
ja en temple convertida,
apenys la trepitjaren
plena de fé, esperança y fortalesa
s' ánima abatuda,
sentiren lo desitj d' una alta empresa
fins allavors per ells desconeguda...

¡Salut, oh Montserrat, de nostra gloria
viu moniment, en quina roca dura
ab sanch de catalans, á doll y pura,
lo temps ha escrit nostra preuada historia!
¡Salut, oh Montserrat, beneyta serra
per Deu Omnipotent predestinada
á esser *casa pairal* de nostra terra,
etern baluart de nostra fé sagrada!...
Del cim de tos turons tas hostas feras
las d' Otger saludant ab alegria,
molt mes que 'l vent lleugeras
com águilas capdals al pla baixaren,
y del alarb las senyorials banderas
en son furor indomit trepitjaren.
Lo sol de llibertat é independencia
lluí esplendent com may en aquell dia,
y 'l foch sagrat que dins del cor bullia
enmelava la fel de sa existencia.
Vençuts ó vencedors, de la morisma
las temudas legions aclaparavan,
y quant feras contra ells se rebatian,
estimbantse al abisme
sas forsas defallían,
y al fons del Montserrat se revolcavan.
Un jorn al altre apressa, y la riuada
sempre creixent, en los alarbs feu mella;
y al cor de l' invernada,
lluí mitj apagada
del brau Tarik y d' Almanzor l' estrella:
¡la noble Barcelona
ja lliure com avans, ditxosa y bella
cenyint joyosa la comptal corona!. .

Era l' hora arrivada
de mostrarse 'l Senyor ab sa grandesa,
demunt teu, Montserrat, sa destra estesa,
d' en mitj de l' enramada
un llir florí de sens igual bellesa:
La lluna apareixia
de milenars d' estrellas coronada,
y 'ls pastors de Riusech ab alegria
vegeren de son sí naixer l' albada
del mes purissim dia
rica en colors, perfums y poesía.
Tan benvolguda nova

de Manresa al Prelat il-lustre arriva,
y encar que sa fé es viva,
vol per jutjar fer ell mateix la prova,
y ab goig hi vá y l' aparició 's renova.
Seguint l' estrella misteriosa y pura,
altres Magos, del bosch en l' espesura
per grossos rochs y molsa barrotada,
la cova desitjada
veeren sos ulls ab rel-ligiós desfici;
y entre onas d' encens y d' armonía
¡la purissima Imatge de María!...
Coloma missatjera
d' esperança y amor, pau y ventura,
casta donzella mes que l' alba, pura,
en quins llabis floreix la primavera;
de genolls lo Prelat la contemplava
mostrantla al poble, ple de goig sens mida,
y ab veu del cor eixida
llagrimejant sos ulls, aixis parlava:
—¡Miraula quant hermosa
en mitj l' inmensitat d' eixas montanyas,
mostrantvos amorosa
en sos brassos lo Fill de sas entranyas!
Aixis lo sol del fons del mar s' aixeca
de pórpora vestit y pedrería,
aixís als ulls de sos aymats deixebles
Jesús en lo Thabor resplandiria!...
Llir entre carts, viola boscatana,
ab sos parfums los esperits conforta;
en mitj d' eixos turons, de l' host cristiana
ha estat la Torra de Davit mes forta.
Y Ella es la qu' esmoguda
al dolrós clamoreix de nostra pena
lliurá la patria al vil alarb retuda
los grills esmicolant de sa cadena.
¡Veniu, veniu faels! ab alegría
besau sos peus d' agrahiment en mostra,
y á Manresa portantla en romería
¡será Patrona de l' Iglesia nostra!
Mes, ¿que es açó bon Deu?—¿quin bras atura
potent l' Imatge santa?
¿Qui, estrebant al rocám sa feble planta
ab forsa misteriosa l' assegura?...
¡Ah, deixaula, deixaula en sa morada
sense esquinsar lo vel de son misteri!

Rosa d' amor encesa
tal volta d' eixos valls enamorada,
¿qui sab, ay, si 's nutreix de sa bellesa...
dels hymnes que li adreça en sa grandesa
de la Creació lo celestial salteri?
¿Qui sab, si tota pura,
de Jacob será aquí l' escala santa,
piadosa abrigallant des de eixa altura
est poble qu' á sos peus sa gloria canta?

¡Brandau, brandau á festa
y al regositj entrega't, oh Barcino!
la Verge benvolguda
per espay de set segles tant plorada,
joyosa ha apareguda
adins cova feresta
¡per ton Pastor en jorns de dol salvada!
¡Es Ella, oh si; la que Sant Pere un dia
moreneta, graciosa,
de bell esguart, mes que la lluna hermosa,
á ta platja aportava ab alegria!
¡Es Ella, oh Jofre! qu' ab dalé t' espera,
y un trono hon asseurerse 't reclama,
y pus ta voluntat arréu impera
y á son Nom, fervorós, ton pit s' inflama,
en alas de ta fé munta á la serra
vola á sos peus y baix son mant puríssim
de ta pietat exemple,
digna d' Ella, de tú y de nostra terra
los fonaments afonda d' un nou temple
si humil en marbres en amor riquíssim.

¡Salve, salve oh María,
Estrella del matí, port de ventura,
font de goig, de bellesa y d' armonía
de tot cor apenat vida y dolsura!
¡Salve, Reyna y Senyora,
la Puríssima Perla Catalana;
arca de fé, de llibertat aurora
esperança y conhort de l' host cristiana!
Deu segles rodolaren
desde 'l jorn venturós ¡oh Verge santa!
de vostra aparició maravellosa:
y á despit dels mestrals que 's desfermaren
n' es vostra gloria tanta

que 'ls cors atrau y l' esperit s' hi gosa.
A vostre entorn, oh celestial Primpcesa
s' hi veu la patria en sa major grandesa,
y en alas del amor y la poesía
se remembra 'l passat ab alegría,
¡tot resplandeix ab sens igual bellesa!
¡Oh, sí; jo veig creuhar á ma mirada
de verts llorers, sa testa coronada,
Pere 'l Brau en las Navas de Tolosa,
Jaume en camps de Mallorca y de Valencia,
ferint sense clemencia
y al poder sarrahí cavant la fossa;
Carles quint aterrant al Islamisme,
y 'l d' Austria al fondo abisme
estimbantlo en Lepant ab sas galeras
arrotllant sos tresors y sas banderas:
y en mitj de tantas galas
planyent las moltas que n' haveu perdudas,
abaix del Bruch veig arraulir sas alas
las aguilas francesas
per l' amor patri á vostres peus retudas.
Jo us veig de sants y martres rodejada
clamantvos llum y protecció segura
per sa obra desitjada;
Nolasco, Penyafort, Sales, Loyola
tots vingueren á Vós, port de ventura.
Y á Vos, plens d' alegría,
¡oh Verge de la serra!
venim avuy los fills d' aquesta terra
en santa romería,
ab lo desitj de celebrar, María,
com may s' ha vist en lo mateix santuari,
de vostra aparició lo milenari.
Dignauvos pus, Senyora,
acceptar lo desitj y ab ell l' ofrena;
y puig que vil cangrena
lo mon consúm y 'ls esperits acora
siau Vos, dels catalans la protectora.

ANTONI MOLINS Y SIRERA.

Abril 1880.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

JURIOL.

Com si la calorosa xafagó que deixa sentirse en nostra ciutat abaltís l' intelligencia y l' activitat de nostres artistas, s' observa, d' un quant temps en aquesta part, molt poch moviment artístich, no jens d' estranyar y potser fins salutable y necessari, per á empendre de nou ab mes vol y mes energía lo traball en época mes propicia y agradable.

Pintura.—Poca cosa podem dir de nou á nostres llegidors, respecte als dos quadros del Sr. Vayreda exposats en la galería del Sr. Parés.

La circunstancia d' esser las dos últimas obras del Sr. Vayreda d' assumptos coneguts y ja tractats altres vegadas nos posa en lo cás d' esser molt breus, ja que ni 'ns agrada l' alabansa quant no es necessaria, ni 'ns es grat repetir lo dit altres vegadas.

En tots dos quadros, representant *La primavera* y *La tardor* ha trovat son autor motiu per á fer gala de sa poética composició, de sa frescor de colorit y correcció de dibuix. No obstant en lo segon quadro, tal vegada las estraordinarias dimensions donadas al arbre mitx desfullat, roba grandiositat á tota la composició y fa presentar un xich crú lo color del cel que 's transparenta entre son brancatje.

Una observació hem de fer al Sr. Vayreda; y prénguila dit senyor nó com á petulancia, sino com á prova d' afecte y consideració per qui á tanta alsada ha posat la pintura de paisatje en nostra pátria. En l' herbey d' un y altre quadro hi notem un modo de fer, especial del Sr. Vayreda, que en los primers quadros exposats aquest hivern nos feya una ilusió perfecta del natural; emperó avuy notem en sas dos últimas obras un descuit en interpretar l' herba, certa cruesa de pinzell poch simpática y fins poca veritat de color en certs punts;

cosa que á nostre entendre l' portaria al amanerament. En quant á qualitats, res volem dir perque 'ns encantan los arbres florits y 'ls llunys del quadro de *Primavera* y 'ns extasian lo xaragall d' aigua, del primer terme, y la vegetació extraordinariament real y bella de la part esquerra del quadro de *Tardor*.

—Si qualitats bonas hem notat en los quadros anteriorment mencionats, no podem pas regateijar nostras alabansas al Sr. Alfaro, mestre ja en la pintura de paisatje, qui á un estudi profond de la naturalesa reuneix qualitats pictóricas regonegudas no tant sols per los jurats d' exposicions que li han concedit justas recompensas, sino per los qui, mes avesats á la contemplació d' obras de superior mérit, han sabut veurer en lo Sr. Alfaro un dels mes aventatjats paisatjistas d' Espanya.

Sa obra últimament exposada, en los aparadors del Sr. Vidal, es un país altament simpátich de color y compost ab molt gust y veritat. La vegetació baixa y las arbredas están tractadas ab molta pulcritut sens que la execució del detall perjudique l' conjunt, que per lo contrari adquireix importancia y distinció. En los llunys es ahont trovem un xich descuidat al Sr. Alfaro, encar que es mes tolerable y potser ho ha fet son autor á fí de donar als últims termes aquella incertitut ó vaguetat als objectes que no solament dona justa idea del natural sino que motiva una armónica confusió y contribueix á fer mes ilusoria la perspectiva aérea en tots los paisatjes. Nosaltres, y estem segurs que ab nosaltres tots quants estiman y conrehan las Bellas Arts, s' felicitarán de que un artista de la anomenada y coneixements del Sr. Alfaro hage honorat la nostra terra escullintla, segons tenim entés, per á fixarhi sa residencia habitual.

—Del Sr. Ferrer es un quadret exposat en la galería-Parés representant un pastor assegut en un petit márge. La figura está ben dibuixada y colorida, en algunas parts ab naturalitat y bona entonació; emperó la part de paisatje, pintada en lo quadro s' ressent de poca veritat y d' esser masa retallats tots los objectes, presentantlos d' una manera tant penosament detallada que priva molt efecte á la composició en general y no demostra aquella soltura y naturalitat qu' han de tindre totas las obras d' art, perteneixin al género que vulguin. Lo Sr. Ferrer ha demostrat en altras obras que li hem vist possehir exellents qualitats per la pintura y per açó prescindim d' entrar en mes detalls referentment á l' obra que 'ns ocupa.

—Lo Sr. Gomez, pintor valenciá, ha exposat un quadret representant una estansa adornada ab tapissos y moblatje antich, ahont duas noyas amigablement agafadas y ricament vestidas llegeixen una carta. Encar recordem una obra anterior del expressat senyor y també 'ns acut á la memoria que ferem notar á nostres llegidors, á mes de las qualitats de la mateixa, lo defecte d' entonació general qu' en lo quadro s' observava. En la obra exposada avuy lluny

d' esmenar lo Sr. Gomez aqueixa falta gravíssima en un bon colorista, la posa de relleu mes y mes fins al punt d' absorvir y debilitar las qualitats bonas que sens dubte s' hi notan. La abundancia y minuciositat exceiva del detall, tractat de la mateixa manera y sens gradació de distancias, de llum y de color en tots los objectes del quadro, es la causa, á nostre humil entendrer, del desentonament que s' observa y de que la composició general de la obra s' presenti enfarfegada y li manqui perspectiva aérea. Un tapís antich, digne encar de figurar en una lucsosa estansa, podrá esser descolorit; emperó no pot perdrer may lo dibuix de las figuras ni objectes que representi, puig en aquest cas es inservible é indigne de que l' pintor vulga utilisarlo per á formar part de la composició d' un quadro, ja que li mancan las duas principals qualitats pictóricas: lo dibuix y l' color. En lo quadro del Sr. Gomez los tapissos se trovan en aquest cas, y l' *arquilla* ó moble que 'ls acompanya en la composició del quadro no s' recomana massa per esser exactament dibuixat, y s' nota una xich d' exageració en voler presentar la calitat y l' color de la fusta barnissada.

En las figuras es sens dubte ahont mes brillan las qualitats del Sr. Gomez. Están ben dibuixadas, lo plegat del robatges es distingit y ben entés, lo color es viu, entonat y simpátich; las testas tenen expressió y la agrupació de las duas figuras te naturalitat y moviment.

Esculptura.—Ni som d' aquells que crehuen que 'ls artistas ja son tals ó mellor dit, s' han guanyat una repútació ab lo mer fet d' exposar una obra mes ó menys distingida, ni tampoch volem confondrerns ab los qui no admeten qu' un artista que ha demostrat ja anteriorment possehir molt bonas qualitats puga exposar un senzill pensament ó un lleuger esbós d' original; emperó si aquesta originalitat hi manca, es molt natural que la obra perdi en importancia y consideració.

Dihem açó per la exposició que l' Sr. Alentorn ha fet d' un esbós executat ab seguretat y bon gust; emperó las condicions esculptóricas del expressat senyor nos apar que no han de recloures en presentar esbossat y sens donarli mes important destí, lo mateix assumpto ab que l' italiá Focardi guanyava un premi en la exposició de París y mes semblant encara ab lo que executá lo Sr. Vallmitjana temps arrera. Rigurosament la obreta del Sr. Alentorn no pot judicarse y per aquest motiu nos limitarém á recordar la originalitat de que ha dat provas dit senyor sens necessitat de recorrer á repeticions ó imitacions qual lleugera importancia no s' presta á tractarla moltas voltas.

—Tot lo que tendeixi á traure la esculptura del estat d' enpantanegament á que l' han posada la moda frívola y 'ls artistas de poch esperit, mereixerá de part nostra un aplauso, mirant y observant mes

en aquesta qüestió l' interés y bonas intencions dels autors que 'l rigorisme en lo judici de sas obras. La esculptura catalana que sempre s' ha distingit per lo sólida y ben pensada, portant la devantera á tota Espanya, fa un quant temps que no concebeix altre cosa que testas mes ó menys ben fetas, mes ó menys ben compostas; emperó sempre pagant tribut á aquest género parisí, plé d' exageracions en lo vestuari y falsejador del tipo general de la dona hermosa, que segons l' amanerament ab que s' han donat á concebirlo y modellarlo alguns de nostres artistas, no saben ó no volen veurel' mes que en la coquetería en la malicia ó retratant lo que solen dir los castellans *mujeres de pelo en pecho*. No negarém que en lo que va de época s' han presentat testas molt ben executadas; no obstant, no hem pogut veure una estatueta regularment acabada á pesar de contar ab artistas que creyem capassos de semblant traball.

Lo Sr. Espelt, tal vegada enemich d' aqueixa tendencia y ab molt esperit, ha intentat passar avant exibint una estatueta en terra-cuita, que descubreix bonas disposicions á dit senyor per á dedicarse á la esculptura. La posa general de la figura y las proporcions donan á coneixer estudi y gust en lo jove esculptor, essent mes sensible que lo modellat en la part de musculatura sia tant poch accentuat, efecte sens dubte d' aqueixa manía de llepar exageradament á pinzelladas y d' una manera massa igual totas las figuras. L' ús del pinzell, demunt la terra crúa es de molt efecte; emperó també pot esser en alt grau perjudicial quant no s' usa ab mesura y ahont es necessari, puig una de las principals condicions en la esculptura moderna es la accentuació y la calitat.

També ha exposat dit senyor un retrato baix-relleu qu' entra de plé en la manera avans dita. Lo modellat es massa igual, los llabis están poch dibuixats y lo cabell fet ab descuit. La llibertat que s' ha prés lo Sr. Espelt al fer pestanyas als ulls del retrato prova que li ha agradat la manera de fer d' alguns esculptors genovesos moderns; emperó observi que artistas de la reputació de Saccomano, Costa, Tassara y altres, no solzament no han volgut may descendir á semblants nimietats, sino que posan gran empenyo en que no s' tracti la esculputra baix un prisma tant exageradament realista.

CARLES PIROZZINI.

NOVAS

A la estrema bondat que sempre mostra per La Renaixensa nostre eminent poeta D. Víctor Balaguer, debem lo poder publicar en aquest número lo magnífich discurs catalá que 'l 27 del present pronunciá devant dels sócios del Rat-Penat y del Ateneo de Valencia. Per noticias últimament rebudas d' esta ciutat, sabem l' entussiasme ab qu' es rebut per tot nostre ilustre poeta que per son valer te adquiridas tantas simpatías en las provincias valencianas com en las castellanas.

Nostre colega lo *Diari Catalá* ha sigut condempnat per lo Tribunal d' Imprempta á 30 dias de suspensió, pago de costas del procés é inutilisació de la edició secuestrada.
Sentim en lo cor semblant contratemps.

No haventse presentat cap trevall al concurs anyal de l' «Associació d' excursions Catalana» dintre del plasso ficsat en lo cartell d' enguany, la Junta Directiva d' aquesta Associació ha acordat concedir una prórroga, esmenant al mateix temps las bases, las quals se han publicat en la major part dels diaris de nostra Ciutat.

Ha sigut estrenada ab éxit en lo teatro del Bon Retiro, una pessa en un acte titulada *Vots son trunfos*, arretglada del francés per don Eduard Aulés.

Está próxim á dar un concert pera inaugurarse una nova societat coral catalanista. Se nomena «Los vidriers,» tenen lo reglament en catalá y se proposan cantar no mes que pessas catalanas de Clavé, Ventura, Enrich Martí y de son director lo Sr. Cort.
Aplaudim als «Vidriers» y 'ns plau que propaguin las cansons de la terra.

Ha vist la llum pública en nostra ciutat un diari literari de avisos y noticias titolat *La veu de Catalunya*. Ve á defensar nostre ideal y per lo tant no cal que diguém que al correspondre á son amable saludo li desitjem tota clase de prosperitats y pochs entrebanchs.

Havem rebut lo cartell del certámen que anyalment celebra en Vilafranca lo «Centro Agrícola del Panadés» en lo qual se concedeiyen vuit premis al trevall y á la virtut, consistents en cantitats de cinquanta á duas centas cinquanta pesetas respectivament.

L' adjudicació tindrá lloch en aquella vila lo dia de la festa major, lo qual s' escau á esser lo primer de Setembre próxim.

D. Antoni Aguilar, advocat resident en Solsona, está escribint l' historia d' aquella vila.

Lo dijous dia 22 del present se reuní la nova associació *Joventut Catalanista*. En ella resultaren elegits pera las Juntas de las quatre seccions, los senyors següents:

Secció científica.—President, D. Joan Pelegrí; vice-president, Don Alejandro Planellas; secretari, D. Jaume Rossinyol.

Secció artística.—President, D. Pelegrí Talarn; vice-president, D. Antoni Garcia; secretari, D. Francisco Llorens.

Secció literaria. President, D. Joseph Cucurulla; vice-president, D. Joseph Soler y Roig; secretari, D. Francisco Perpinyá.

Secció de propaganda.—President, D. Francisco Nicolau; vice-president, D. Joan Vila; secretari, D. Joan Freixas.

També 's procedí á la elecció de secretari segon per haber dimitit D. Joaquim Ballescá, y resultá nombrat D. Gabriel Palau.

Lo *Centro Catalanista Provensalesch* ha designat pera compóndre lo Jurat calificador del Certámen que 's celebrará lo dia 11 del próxim Novembre, als senyors Adolf Blanch, Valentí Almirall, Francesch Miquel y Badia, Frederich Soler, Dámas Calvet, Carles Pirozzini y Angel Guimerá.

A més del anterior Jurat, se nombrarán dos individuos del *Centro* pera designar las personas que hagin d' obtenir los premis d' abnegació y virtut.

En lo cartell que surtirá dintre pochs dias, hi haurán inclosos uns 14 ó 15 premis, entre 'ls quals n' hi han de oferts per los senyors D. Manuel Pavia, capitá general del Principat, D. Evaristo Arnús, diputat provincial pel districte, D. Joseph María Nadal, diputat á Córts, D. Frederich Ricart, fabricant y de las Societats *La Familiar Provensalense*, *Associació catalanista d' excursions científicas* y *Associació d' aficionats á la cassa y pesca*.

Ab lo títol de *Associació Catalanista Musical* s' está organisant una Associació de joves músichs y aficionats, que tindrá per objecte donar vetlladas y certámens musicals entre 'ls mateixos associats que 'ls serveixin al mateix temps d' estudi y de recreo.

Celebrem l' organisació d' aquesta societat catalanista, que sens dupte será de molt profit per la joventut associada y reportará benefici al art musical, contribuhint á la germanó entre 'ls cultivadors del mateix.

Traduhim de nostre estimat colega *Las Provincias* de Valencia:

Gran y merescuda ovació obtingué anit en lo teatre Principal lo Sr. D. Víctor Balaguer. La tragedia *Las esposallas de la morta* encara que no destinada á representarse, fa molt bon efecte en las taulas. Lo públich molt numerós y selecte se complagué en lo primorós de sa brillant versificació y tributá al autor entusiastas aplaudiments cridantlo repetidament á la escena. Al final de la representació foren entregadas al ilustre poeta dos hermosas coronas obsequi del Ateneo y del empressarí del teatro, Sr. Martinez. La execució fou esmerada, y molt bona per part de la Sra. Abella y 'l Sr. Goula, encarregats dels papers de Julieta y de Romeu.

LO RAT-PENAT

Tituls y lemes de les composicions premiades per este Consistori en los Jochs Florals del present any.

Flor natural.—La llegenda del roser.

Accesits.—34.—La filla de Bethel.—*Mater populi.*

61.—Flors.—Romans.—*L' amor pera la dona*, etc.

Una joya alegórica de argent, oferida al autor del millor estudi histórích y critich sobre la poesía popular valenciana: no se adjudica.

Un brot de llorer de argent y or, al autor del millor cuadro al oli representant un tipo valenciá: se declara desert.

Altre brot de llorer de argent y or, al autor del millor bust ó figura de un personaje ilustre valenciá: no se adjudica.

Una ploma de argent sobredaurada, al autor de la millor composició musical pera orquesta sobre motius de tonades valencianes: se declara desert.

Una joya de argent ab distints atributs, oferida per la Exma. Diputació provincial al autor de la millor biografía de un fill ilustre de Valencia y juhí critich de les seues obres: no se adjudica.

Una rosa de argent, obsequi del Excm. Ajuntament de esta ciutat al poeta que millor cantara un fet célebre de la historia de Valencia.—113.—La mort del Conqueridor.—*Pairia.*

Accésit.—24.—Esmena de testament.—Romans.

Una joya de argent, oferida per la Excma. Diputació provincial de Alacant, al que presentara la millor colecció de vint ó mes cantars en vers valenciá: no se adjudica.

Accésits.—52.—Cantars.—*Vicenteta, filla meua*, etc.—123.—Cantars valencians.—*Les cansons que el poble canta*, etc.

Una escribanía artistica de bronce, oferta per la Excma. Diputació de Castelló, al autor de la millor biografía de un fill il-lustre de aquella provincia.—106.—Biografía de Francesch de Rivalta.—*Son los artistas séres singulares*, etc.

Accésit.—51.—Biografía de Martí de Viciana.—*Viciana, en sangre y letras escogido*, etc.

Un brot de llorer de argent, obsequi de la Societat económica de Amichs del pais, al autor dels millors apunts historichs critichs sobre los antichs gremis de Valencia, llurs organisació é influencia económica y política: se declara desert.

Un feix de espigues de argent sobredaurades, present de la Societat valenciana de Agricultura, al autor de la poesía en que millor se cante la bellesa de la vida del camp.—11.—*Vida del camp.* —*¡Oh campo! ¡oh monte! ¡oh rio!*

Accésit.—27.—A la vida del campo.—*Ille terrarum mihi practes omnes.* (Horacio.)

Una abella de argent, oferida per el Ateneu cientifich literari y artistich, al autor del millor ensaig de ortografía valenciana. — 102.— Ensaig de ortografía valenciana.—*Lo mes distintiu carácter de una llengua*, etc.

Accésit.—115.—Ensaig de ortografía valenciana.—*Apoch á apoch se va lluny.*

Un brot de jesmil de argent, present de la Junta de les Escoles de Artesans, al trovador que millor cantara á la memoria dels socios fundadors difunts de aquella corporació.—37.— A la bona memoria dels socios fundadors difunts de les Escoles de Artesans. — *Labor prima virtus.*

Un brot de olivera de argent, oferit per el Ateneu-Casino Obrer,

al autor dels mes complets apunts biografichs sobre 'ls obrers valencians que durant el present segle mes se hajen distinguit en llurs respectives industries.—112.—Els grans obrers valencians.—*Labor ipse voluptas*.—King.

Accésit.—108.—Biografíes dels obrers valencians mes distingits en lo present segle

Una joya de argent, oferida per la Societat del Circul Valenciá, al autor de la millor memoria sobre el orige é historia de la antiga taula de Valencia.—50.—Memoria histórica sobre el orígen y vicisitudes de la tabla de cambios y depósitos de la ciudad de Valencia.—*Yo soch tau bon pagador*, etc.

Una joya de argent, obsequi del M. I. Sr. Don Vicent Boix, al autor del millor drama en un acte de costums y de la época del segle passat: se declara desert.

Un escut de argent, simulant el que usen los religiosos de la Merced, oferit per lo Sr. D. Bernat Joseph Escrivá, al autor del millor poema valenciá que verse sobre l' orige y encontre de la Madona dels Angels en lo Puig: no se adjudica.

Una ploma de argent, present del Excm. Sr. D. Joseph Soriano Placent, al trovador que cantara ab mes inspiració á lo carrer de Gracia, conmemorant la lluyta que en éll va tindre lloch en temps de la Germanía.—60.—Lo carrer de Gracia.—*Llibertat*.

Un capell de argent, imitant al de lo rey Conqueridor, oferit per l' artiste D. Ricart Cester, al autor de la millor legenda en vers, que tinga per objecte alguns dels fets que formen la historia de En Jaume el Conqueridor.—38.— La cristiana de la Zaidía.—*Llegenda*.

Accesit.—40.—Lo conquesia de Burriana.—*Lo que jura el rey En Jaume*, etc.

Un palmito artistich, oferit per los senyors D. Joan B. Bonell y compañía, al autor de la millor Memoria sobre el orige, creiximent y estat actual de la industria palmitera valenciana: se declara desert.

Una copa de ferro, incrustada de argent y or, oferida per el Excel-lentissim Sr. D. Víctor Balaguer, al trovador que mes sentidament cantara á la memoria del M. I. Sr. D. Vicent Boix.—105.—En la mort del poeta D. Vicent Boix.—*Encara nin, tos versos aprenguí*.

Ac.—A la mort de D. Vicent Boix.—*Etiam si mortus fuerit vivet*.

Lo que se fá publich pera coneixement dels interesats.—Valencia 23 juliol de 1880.—Víctor Balaguer, *President del Consistori*.—Teodor Llorente.—Rafel Ferrer y Bigné.—Cristófol Pascual y Genís.—Gonzalo Salvá.—Joseph Ubeda.—Jacinto Labaila, *secretari*.

SUMARI

Victor Balaguer. . . .	Discurs pronunciat en Valencia als 29 de Juliol de 1880, ab motiu dels Jochs florals que celebra lo Rat penat, societat de amadors de las glorias de Valencia y son antich realme. . .	57
Joan Maluquer Viladot.	Aborigens catalans.	31
Victoria Penya d' Amer.	A mes filles.	87
Antoni Molins y Sirera.	Maria en Montserrat.	90
Carles Pirozzini. . . .	Secció de Bellas Arts.	97
	Novas.	101

Imprenta de la Renaixensa, Xucla, 13.—1880.